

Hfd. 1.12.07

Partij of beweging?

Anton C. Zijderveld

#Vaak hoor je dat de tijd van de politieke partij voorbij is. Die mening hoort bij de postmodernistische formule ‘het einde van’ – van de godsdienst, de wetenschap, de geschiedenis, de mensheid. Het zijn grote en kleine apocalyptische dromen. Tel je die bij elkaar op dan kom je dicht in de buurt van de grote, in enkele godsdiensten voorspelde, finale kladderadatsch: het Einde der Tijden.

#Eén van deze apocalyptische dromen is dus ‘het einde van de politieke partij’. Niet alleen de brede volkspartij, maar de partij als zodanig zou passé zijn en plaats maken voor de beweging. Wilders en Verdonk zijn er exponenten van. Je kunt je bij hun bewegingen aansluiten, maar die zijn geen partijen waar je lid van kunt worden. En onlangs schaarde ook Hans Wiegel zich onder de profeten die voorspellen dat het met de volkspartij gedaan is en er in ons land nu politieke ruimte is voor een brede, rechts-liberale beweging. VVD, TON en P(?)VV zouden dan versmelten tot een op zinderend populisme deinende beweging. Rutte, Verdonk en Wilders wezen dit wenkende perspectief af. Mevrouw Verdonk nodigde wel Wiegel laconiek uit zich bij haar beweging aan te sluiten, wat hij op zijn beurt weer afwees. Beweging dus alom.

#Wat is het verschil tussen een politieke partij en een politieke beweging? Een partij is om te beginnen een organisatie, waarin de verschillen in macht en dus invloed duidelijk zijn gemarkeerd. Dat kan ondemocratisch toegaan, zoals in de kadaverdiscipline van totalitaire regimes, maar ook volgens democratische principes – verkiezingen, reglementen, schema’s van aftreden, enz. – verlopen. Als het goed is, is een partij niet alleen een bureaucratisch geordende organisatie, maar ook een institutie met waarden, normen, symbolen, rituelen en vooral politieke principes. De leden worden geacht zich daaraan in grote lijnen te conformeren. Kritiek is uiteraard mogelijk en noodzakelijk, maar als eenmaal afspraken zijn gemaakt, moeten die niet worden veronachtzaamd, zoals Verdonk deed toen ze nog lid was van de VVD-fractie in de Tweede Kamer. Dan moet de leiding optreden, zoals Rutte en nog wat straffer ook Marijnissen dat gedaan hebben.

#Een politieke beweging daarentegen is losjes (men zegt tegenwoordig: flexibel) georganiseerd en vaag geïnstitutionaliseerd. Men vist met een groot sleepnet in het electoraat en hanteert bij een breed publiek emotioneel aansprekende generalisaties, zoals ‘de’ moslims, ‘de’ Marokkanen, ‘de’ illegalen, ‘de’ werklozen, ‘de’ uitkeringstrekkers, enz. De belangrijkste

generalisatie is 'het' volk dat een stem heeft en gehoord moet worden. Dat volk moet zich direct kunnen uitspreken, bijvoorbeeld in referenda. De beweging, of die nu 'links' of 'rechts' is, moet niets hebben van de representatieve democratie, waarin burgers op gezette tijden via partijlijsten hun vertegenwoordigers in de gemeenteraad of het parlement kiezen. Belangrijk zijn hier vooral ook de charismatische, in de media 'goed overkomende' leiders, die mensen weten te beroeren en zonodig op te juttten. #Wat heeft de toekomst, de partij of de beweging? Er is een sociologische wetmatigheid, waarin iedere beweging, of die nou politiek, religieus, of artistiek is, uiteindelijk zal moeten organiseren en institutionaliseren om effectief en efficiënt te kunnen functioneren en voort te bestaan. En als ze dat dan doet, zal ze haar emotionele 'appeal' verliezen. Max Weber noemde het de 'veralledaagsing van het charisma'. Dit is dan ook de troost voor de VVD van Rutte en de PvdA van Bos. Die hebben momenteel het meeste te lijden onder het populistische gewiegl van de bewegingsprofeten. Advies: vooral niet meewiegelen!